

genstands bibliografi er ført à jour. I øvrigt er lejligheden benyttet til at bringe en oversigt over indholdet af den årbog, som Skolehistorisk Selskab har udgivet siden 1967, også det en nyttig ting.

I bogens artikler bringes ligeledes indirekte en art status. Først og fremmest gælder det Institut for Dansk Skolehistorie ved det, der dengang hed Danmarks Lærerhøjskole. Instituttets begyndelse i 1965 bestod i ansættelse af en stipendiat, og året efter den første fastansatte medarbejder. Herefter fulgte en lille generations blomstring indtil instituttet ved årsskiftet 1991/92 blev sparet væk. En skønne dag kunne det være interessant at se en undersøgelse over, hvor mange små forskningsmilieuer, der egentlig er blevet mere eller mindre udraderet ved skiftende konjunkturers kortsigtede spareforanstaltninger.

Skolehistorien har imidlertid klaret sig takket være et selskab og et museum. Dansk Skolemuseum åbnede i sin nuværende skikkelse i Rådhusstræde i København i 1995, men samlingerne har en fortid, som overraskende nok går helt tilbage til 1887. Det er atypisk, men har sin forklaring i, at der dengang var et dobbelt sigte. Det drejede sig i slutningen af det 19. århundrede om *også* at kunne fremvise det bedst mulige aktuelle skolemateriel, det være sig inventar eller undervisningsmidler, hvad der gav sig udslag i en udstrakt rejse- og foredragsvirksomhed landet rundt. Museet kom derved i en årrække til at få en central rolle dels for det danske skolevæsen, dels i en europæisk sammenhæng, hvor man lå i spidsen i forhold til lignende museer i andre lande. Mellemligstiden var derimod præget af nedgang og opmagasinering, men den side af historien fik altså for få år siden en lykkelig udgang.

Anders Monrad Møller

SIGRÚN DAVÍÐSDÓTTIR: Håndskriftsagens Saga – i politisk belysning, Odense Universitetsforlag 1999, 408 pp.

Ved afståelse af en provins til et andet land bliver en udvexling af arkivalier nødvendig, ikke mindst for at sikre, at forvaltningen kan gå videre. Samtidig er det skik og brug, at i moderlandets arkiver opbevares centraladministrationens fælles arkiver i et omfang, der vil tillade studiet af statens fælles historie. Således afstod Danmark de slevig-holstenske lokalarkiver til Preussen i forbindelse med Hertugdømmernes overgang til dette land og efter Nordslesvigs tilbagevenden til Danmark i 1920 kom de nordslevigske lokalarkiver til at danne grundstammen i Landsarkivet i Aabenraa.

Mere problematisk er det med hensyn til samlinger i museer og biblioteker, der ikke er opstået i forbindelse med en forvaltning; meget ofte er der tale om tidligere privatsamlinger, hvis enkelte genstande på fuldt lovlig vis er erhvervet i udlandet. Da Island i 1918 fik selvstyre, men i personalunion med Danmark, blev de relevante arkivalier afgivet til Island i 1927-1928. Efter forberedende drøftelser mellem fagfolk fra de to lande enedes man om at udlevere halvdelen af alle islandske genstande i Nationalmuseet i anledning af Altingets 1000-års jubilæum i 1930. I Danmark troede man, at dermed var alle islandske ønsker blevet imødekommet; men det viste sig, at det vanskeligste spørgsmål stod tilbage: De norrøne håndskrifter i Det kongelige Bibliotek og den Arnsmagnæanske Samling, som tilhørte Københavns Universitet. Begge steder drejede det sig om legalt erhvervede manuskripter, og begge steder tilhørte håndskrifterne i vid udstrækning den norrøne fælleskultur, hvilket ville gøre det meget vanskeligt at afgøre, om et håndskrift nu også var islandsk eller ikke snarere norsk.

Håndskriftsspørgsmålet blev ganske vist berørt et par gange i 1930'erne; men først efter den endelige opløsning af unionen mellem Island og Danmark blev det behandlet for alvor i årene 1946-54. Et særligt stridspunkt var den helt forskellige opfattelse af håndskrifternes juridiske stilling. I Danmark var der almindelig enighed om, at de legalt befandt sig i Danmark, medens mange på Island hævdede, at de tilhørte Island. Et genialt kompromis blev fundet af den socialdemokratiske undervisningsminister Julius Bomholt, der i 1954 erklærede, at de var de to folks fælleseje, og at de derfor burde opbevares, hvor de gjorde mest nytte. Det skulle senere vise sig, at denne idé kom til at danne grundlag for den endelige løsning; denne delte den Arnamagnæanske Samling i en islandsk og en dansk afdeling. Det danske forslag forekom imidlertid ikke islændingene vidtgående nok og blev derfor afvist.

At sagen overhovedet blev taget op igen, skyldes først og fremmest én person, journalisten og siden 1959 chefredaktøren ved Kristeligt Dagblad Bent A. Koch. Han var blevet vundet for det islandske synspunkt og havde gode kontakter til højskolekredse. Det af ham i 1958 dannede »Koch-udvalg« kom til at virke som en art tænketank for tilhængerne af udlevering; dets succes skyldtes ikke mindst dets adgang til de politiske beslutningstagere. Alligevel undrer man sig over, at det kunne blive taget alvorligt af det politiske system, hvor det ingen speciel funktion havde. Dets leder var en 30-årig journalist (Koch var født i 1928), og dets medlemmer var vel prægede af højskolen; men de havde intet mandat til at repræsentere denne eller for den sags skyld andre interessegrupper.

Sagens politiske slutfase ligger i første halvdel af 1960'erne, hvorpå et retligt efterspil fulgte. Det forsinkede ganske vist udleveringen af håndskrifterne, der først var afsluttet i 1997. I dele af dette forløb stod mange af højskolens og universiteternes folk stejlt imod hinanden. Den extreme højskoleopfattelse gik ind for, at ethvert land skulle kunne betragte sine egne kulturmindesmærker hos sig selv, og at disse derfor burde hentes hjem fra udlandet. Universitetsfolkene gjorde herimod gældende, at international skik og brug accepterede tilstedeværelsen af fremmede genstande i de forskellige lande, og denne gav mulighed for at lære de forskelliges landes kultur at kende i udlandet. Når udleveringstilhængerne argumenterede med hensynet til det nordiske samarbejde, virkede det på nogle universitetsfolk hult, at man ikke samtidig stillede krav om tilbageføring fra Sverige af krigsbyttet fra Karl Gustavs-krigene. Politisk set dominerede vel ønsket om at få sagen ordnet på en sådan måde, at Island formelt afstod fra yderligere krav, og dette synspunkt kunne mange tilslutte sig, også i de borgerlige partier.

Forfatteren har præsteret et solidt, veldokumenteret stykke primærforskning, der viser fairness over for begge sider. Et par småfejl har ikke kunnet undgås: Prof. Kaare Grønbech var ikke religionshistoriker, men orientalist (s. 83), I.A. Rimstad var ikke uafhængigt (d.v.s. ikke repræsentant for et parti) folketingsmedlem, men var valgt for partiet »De Uafhængige« (s. 302), i en parlamentsdebat hedder partiernes hovedrepræsentanter ikke talsmænd, men ordførere (loc.cit.), Erik Arup var ikke rigsarkivar 1916-1935, men allerede fra 1916 professor i historie (s. 393), og Bertel Haarder havde nok tilknytning til højskolen, men ikke kun ved at have undervist på Askov (s. 370); hans fader var forstander på Rønshoved Højskole ved Flensborg Fjord. Der er dog kun tale om småting; værket er et pionerarbejde, der fortjener at blive læst, ikke mindst som en fremstilling af den politiske beslutningsproces.

Thomas Riis